

4.Онищук Г. І. Проблеми розвитку міського комплексу України: теорія і практика / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / С.І.Дорогунцов (ред.). – К.: Науковий світ, 2002. – 439 с.

5.Семчук Г.М. Рік наполегливої праці: час підсумків, аналізу, дій // Міське господарство України. – 2004. – №1. – С. 2-15.

Отримано 15.09.2004

УДК 658

В.Ю.СВИТЛИЧНА

Харківська національна академія міського господарства

ЕКОНОМІЧНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: ФОРМУВАННЯ, СПЕЦИФІКА, ПЕРСПЕКТИВИ

Досліджуються і аналізуються фактори макро-, мезо- і мікросередовища, які впливають на діяльність підприємств ЖКГ. Обґрунтовується доцільність стратегічних засад функціонування житлово-комунального господарства. Запропоновано схему формування економічної стратегії підприємств ЖКГ.

Трансформаційні економічні процеси, націлені на закріплення ринкових відносин та інтеграцію України в Європейську спільноту, надзвичайно багатогранні й динамічні. За роки реформування вітчизняна економіка пройшла через десятиріччя занепаду (рекордна інфляція, падіння обсягів виробництва, зниження доходів населення), а з 2000 р. вийшла на траєкторію сталого економічного зростання. Забезпечення реалізації визначеного курсу, успішна адаптація до глобальних трансформаційних змін потребує використання якісно нових методів, засобів і підходів до управління підприємствами.

Безпосередньо це відноситься і до підприємств житлово-комунального господарства (ЖКГ). Відсутність системних перетворень, недосконалість регулюючої нормативної бази, брак фінансових ресурсів зумовили глибоку кризу комплексу комунальних підприємств країни, а отже й їх нездатність в забезпеченні якісними послугами населення та підприємств міста. Згідно з Цілями розвитку тисячоліття, які 189 країн, включаючи Україну, зобов'язалися досягти до 2015 р., окремим напрямком політики виступає саме поліпшення житлово-комунальних послуг з метою забезпечення права кожної людини на гідні житлові умови. Стратегічне управління розвитком житлово-комунальних підприємств в умовах трансформаційної економіки виступає найбільш оптимальним сучасним інструментом управління в умовах зростаючих змін зовнішнього середовища та пов'язаних з цим невизначеністю.

Теоретичні та прикладні аспекти економічної стратегії розвитку

підприємств висвітлено у роботах Д.Аакера [1], Л.Костирко [4], Б.Мізіук [8], Г.Мінцберга [11], М.Портера [12], А.Томпсона [13].

Проблеми розвитку житлово-комунального господарства досліджено у наукових працях багатьох учених-економістів, а саме: Д.Жукова [2], Т.Качали [3], Г.Крамаренко [5], І.Мінца [6], В.Ніколаєва [8], Г.Онїщука [9], Г.Семчука [10] та ін. Проте проблема стратегічного розвитку галузі житлово-комунального господарства та окремих підприємств потребує подальшого дослідження, оскільки докорінно змінилися внутрішні і зовнішні умови функціонування цієї сфери життєдіяльності українського суспільства.

Метою нашого дослідження є розробка засад економічної стратегії розвитку підприємств житлово-комунальної галузі, а також визначення факторів оточуючого середовища, які справляють вплив на реалізацію економічної стратегії.

На діяльність житлово-комунального підприємства, як будь-якого суб'єкту економіки, впливає безліч факторів. Як відомо, "...жодна виробнича система не функціонує в вакуумі, її оточує, чи вона знаходиться в сильно диференційованому середовищі...Середовище ніколи не буває стабільним. І кожна організація не тільки повинна знати своє середовище, але звичайно і вміти реагувати на ці зміни..." [7]. Для того, щоб ефективно функціонувати в умовах постійно змінного середовища, треба чітко уявляти основні фактори, які можуть впливати на діяльність підприємства з боку цього середовища.

Аналіз досліджень з даного питання [1, 4, 11, 13] дозволяє виділити три рівня середовища, тобто всіх факторів, з якими зіштовхується підприємство, а саме: зовнішнє, безпосереднє і внутрішнє.

Зовнішнє середовище представлено сукупністю елементів, що не входять у склад підприємства, але впливають на нього через здійснення певних дій. Трансформаційні процеси вітчизняної економіки, та прискорення процесів глобалізації зумовили стрімкий, непередбачений, а іноді й хаотичний характер впливу зовнішніх факторів. Базуючись на групуванні умов зовнішнього оточення та проведених дослідженнях, можна виділити основні макроекономічні фактори, які впливають на розвиток підприємств житлово-комунальної галузі:

1) політичні (стан нормативно-законодавчого поля та, перш за все, його вплив на реформування галузі; характер висвітлення засобами масової інформації результатів ринкових перетворень та ін.);

2) економічні (ситуація в економіці країни; характер бюджетної й податкової політики: пріоритетність державних бюджетних витрат, державна фінансова підтримка розвитку галузі, формування і виконання місцевих бюджетів, наявність пільг та диференційованих ставок

податків; прогресивність цінової, тарифної політики; інвестиційна привабливість економіки та ЖКГ);

3) соціальні (рівень соціалізації реформ економіки та соціальної значимості послуг ЖКГ; соціальне та демографічне становище в суспільстві; характер структури потреб населення, індивідуалізація запитів споживачів; рівень платоспроможності та ступінь диференціації доходів споживачів послуг та ін.);

4) екологічні (рівень природного потенціалу країни, регіону; природні умови діяльності підприємства; реальний і припустимий рівні несприятливого впливу на навколишнє середовище; тенденції екологічних змін навколо підприємства; діяльність екологічних організацій);

5) технологічні (рівень стимулювання технічного прогресу у суспільстві і у галузі; рівень відповідності науково-дослідницьких робіт стратегічним планам розвитку економіки; наявність необхідного рівня виробничих потужностей та технологій підприємств галузі; характер інноваційної політики);

6) міжнародне середовище (характер взаємовідносин та впливу міжнародних інституцій на економіку країни; стан, тенденції розвитку міжнародних економічних відносин і наявність міжнародних багатотарифних договорів, міжнародних комунікацій).

Факторами безпосереднього (прямого) впливу, які опосередковано впливають на створення загальних умов діяльності підприємств житлово-комунальної галузі, виступають ринок робочої сили, постачальники, конкуренти, посередники, споживачі, контактні аудиторії.

Частиною загального середовища, яка постійно і безпосередньо впливає на ефективність діяльності підприємства і знаходиться в його рамках, є внутрішнє середовище підприємств. Останнє зумовлене специфічністю діяльності житлово-комунального підприємства та його фінансово-економічним станом. До загальних внутрішніх факторів житлово-комунальних підприємств, на нашу думку, можна віднести: досвід функціонування підприємства на ринку, маркетингова, інноваційна, фінансова та енергоресурсозберігаюча політика підприємства, якість його активів, рівень оплати праці, стан виробничої бази, кваліфікаційний рівень персоналу, наявність власного капіталу.

Формування економічної стратегії розвитку житлово-комунального підприємства обумовлює необхідність використання системного підходу, відповідно до якого підприємство розглядається як система взаємозв'язаних характеристик внутрішнього та зовнішнього середовища. Системний підхід вимагає брати до уваги складні взає-

мозв'язки, що існують усередині самої системи – підприємства, та різноманітних її взаємодій з навколишнім середовищем.

В основі формування стратегії закладений ситуаційний аналіз, задачею якого є визначення ситуації, у якій знаходиться підприємство, тобто визначення місця, яке воно займає у загальному економічному просторі, основних факторів, що впливають на його діяльність, а також укрупнених характеристик підприємства в цілому. Якщо системний підхід, розвитком якого є ситуаційний підхід, встановлює взаємодію частин системи, то ситуаційний підхід дозволяє забезпечити професійний підхід до управління конкретною ситуацією. Найбільш поширеним підходом до аналізу середовища є SWOT-аналіз, результатом застосування якого є матриця SWOT-аналізу. Саме сильні і слабкі сторони внутрішнього середовища, загрози та можливості зовнішнього середовища визначають успішне функціонування житлово-комунального підприємства. А встановлення ланцюгів зв'язків між ними дає можливість сформувати стратегію діяльності підприємства.

Застосування ситуаційного підходу в дисертаційному дослідженні дало можливість сформувати та запропонувати комплексну схему стратегічного управління житлово-комунальним підприємством (рисунком).

Окремим блоком запропонованої схеми формування економічної стратегії підприємств житлово-комунального господарства виступає застосування важелів державного стимулювання розвитку житлово-комунальної сфери.

Побудова гнучкої системи державного регулювання напрямків розвитку житлово-комунального господарства, залучення ефективного механізму впливу на сформовану в галузі ситуацію несуть у собі потенціал економічного зростання і фінансового оздоровлення комунальних підприємств. Проведені дослідження свідчать, що без певної державної підтримки вихід галузі з кризового стану неможливий.

Крім того, всі моделі стратегічного розвитку галузі й підприємств, не забезпечені державною підтримкою, залишатимуться лише теоретичними намірами і не матимуть практичної реалізації.

У першу чергу – це питання оподаткування галузі. На наш погляд, житлово-комунальне господарство є тією галуззю економіки, яка має отримати податкові пільги, оскільки, як уже зазначалося, стабілізація діяльності підприємств житлово-комунального господарства позитивно позначиться на роботі всього народного господарства.

Зокрема, податкові пільги мають надаватися з таких податків, як податок на прибуток підприємств і податок на додану вартість. Пропонуємо суми нарахованого податку на прибуток підприємств (безу-

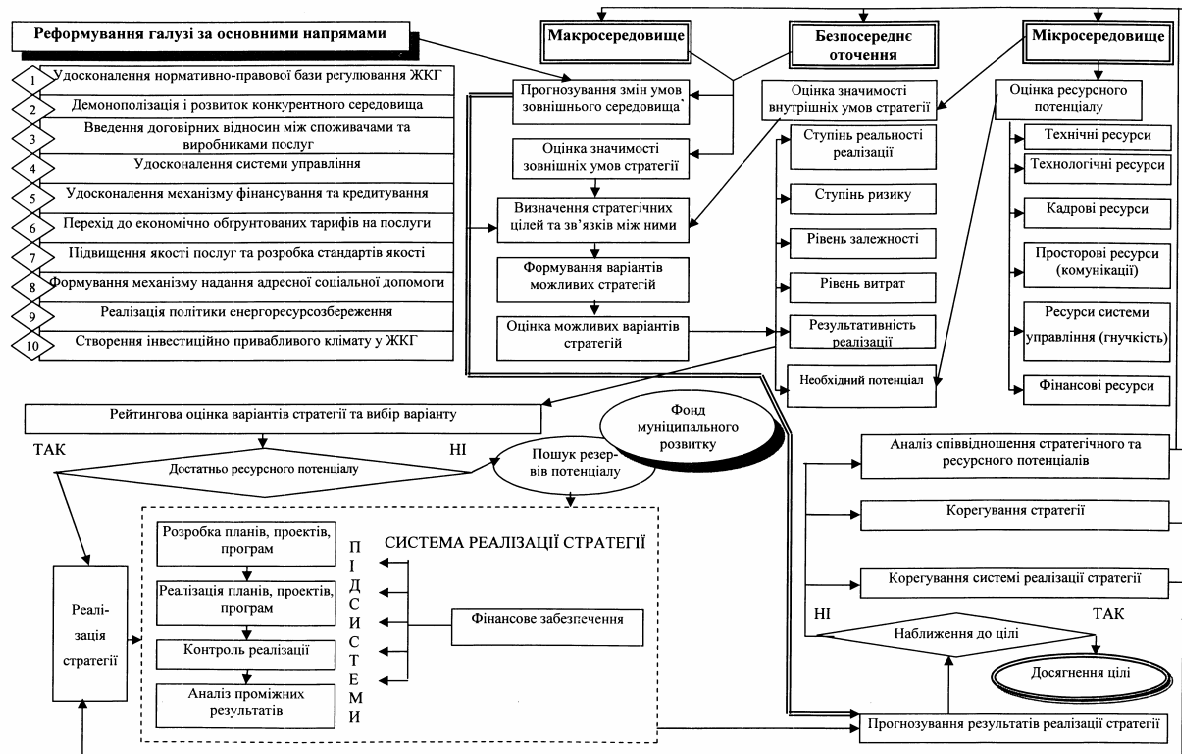

Схема формування стратегії підприємств житлово-комунального господарства

мовно, для прибуткових підприємств) залишати в розпорядженні підприємств, а не перераховувати до бюджету. Проте кошти від податку обов'язково спрямовуються на технічне переоснащення підприємства. У разі використання коштів не за призначенням підприємство сплачує штраф у розмірі нецільового використання коштів та пеню. Суми податку на додану вартість, нарахованого на вартість реалізованих житлово-комунальних послуг, також не повинні перераховуватися до бюджету, а зараховуватися до спеціального фонду і також використовуватися на стабілізацію роботи підприємств галузі.

Чинне законодавство сьогодні звільняє від оподаткування кошти суб'єктів господарювання, спрямовані на благодійництво. Вважаємо, що в разі спрямування підприємством певної частини прибутку до стабілізаційного фонду підтримки житлово-комунального господарства ці кошти мають звільнятися від оподаткування. Таким чином вільні кошти підприємств акумулюватимуться не на рахунках, а працюватимуть на покращення роботи галузі. Бізнес, у разі підтримки галузі, має отримати подвійну вигоду. Зокрема, покращення роботи галузі сприятиме якості послуг, зниженню їх вартості, що зменшить витрати бізнесу на комунальні послуги, які на сьогодні є надто високими. Крім того, кожний власник бізнесу та працівники є безпосередніми споживачами житлово-комунальних послуг, які зацікавлені в якісному обслуговуванні.

Не менш важливим напрямком розвитку галузі вважаємо кредитну підтримку. Фінансовий стан комунальних підприємств не дозволяє їм самостійно користуватися кредитами, оскільки фінансові установи не передбачають повернення наданих кредитів. У той же час державою не розроблено механізм гарантій для залучення позикових коштів на фінансування капітальних інвестицій. Відсутність механізму кредитування галузі є значним стримуючим фактором її розвитку. Вважаємо, що і в цьому випадку треба застосувати механізм, який використовується сьогодні для підтримки сільського господарства, а саме механізм здешевлення довго- та короткострокових кредитів. Такий механізм передбачає включення кредитної суми до вартості наданих послуг, а погашення відсотків за кредитами має відбуватися за рахунок бюджетних коштів. Наявність такої державної гарантії зацікавлює вітчизняні фінансові установи, оскільки повернення кредитів і сплата відсотків є гарантованими. Звідси, фінансові установи можуть значно знизити відсоткову ставку за кредити, оскільки не потрібно закладати ризики на неповернення кредиту. Цікавою є думка щодо створення муніципальних банків, які б спеціалізувалися на кредитній підтримці галузі. Відповідні зміни мають бути внесені до чинного законодавства, зокре-

ма Закону України “Про банки та банківську діяльність”, який не передбачає створення таких банків. Подібна практика створення таких банків існує в Російській Федерації.

Слід зазначити, що кошти, які додатково має отримати галузь від запропонованих у роботі заходів, необхідно акумулювати в єдиному фонді. Розпорошеність коштів по окремих підприємствах, на наш погляд, не дасть можливості отримати позитивний результат. Зокрема, частина підприємств є збитковими, вони не акумулюватимуть надходження від податку на прибуток підприємств, інші, мають незначний прибуток і їх відратування будуть мізерними, що унеможливить проведення технічного переозброєння. Як було сказано вище, в кожному регіоні країни розроблятиметься стратегічний план розвитку житлово-комунального господарства на певну перспективу. Тому кошти мають використовуватися відповідно до його цілей. Звідси, на наш погляд, доцільно створити Державний цільовий фонд розвитку житлово-комунального господарства. До цього фонду мають зараховуватися кошти від податків, щодо яких надані пільги, податку на розвиток ЖКГ, кошти Державного та місцевих бюджетів, які передбачені на фінансування галузі, доходи від облігацій, інвестиційні кошти підприємств та окремих інвесторів.

Основними завданнями фонду має стати забезпечення стабільного фінансування галузі, реформування її економічного потенціалу як основи підвищення ефективності роботи, обсягу та якості житлово-комунальних послуг.

Втілення запропонованого комплексу організаційно-економічних заходів щодо державного регулювання забезпечить прискорення подолання труднощів перехідного періоду житлово-комунального господарства України, а також ефективну реалізацію стратегічних напрямів розвитку цієї життєзабезпечуючої галузі.

1. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление: Пер. с англ. / Под. ред. Ю.Н.Каптуревского. – СПб: Питер, 2002. – 544 с.

2. Жуков Д.М. Экономика и организация ЖКХ города. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 96 с.

3. Качала Т.М., Зайцев В.С. Принципи формування міського господарства як регіональної економіки // Регіональні перспективи. – 2003. – №1. – С.3-5.

4. Костирко Л. Методологічні основи стратегії фінансово-економічної діяльності підприємства // Вісник Тернопільської академії народного господарства. Вип.18. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – С.39-42.

5. Крамаренко Г.О. Організаційно-економічний механізм управління житлово-комунальним комплексом: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 1998. – 21 с.

6. Минц И.Г. Экономически обоснованные тарифы как основа планирования финансового обеспечения ЖКХ // ЖКХ. – 2001. – №4. – С.82-97.

7.Мізюк Б.М. Системні основи теорії та інструментарій менеджменту підприємства. – Львів: Коопосвіта, 2000. – 418 с.

8.Ніколаєв В.П. Зміцнення фінансового стану комунальної галузі // Фінанси України. – 2003. – №6. – С.75-81.

9.Онищук Г.І. Економіка житлово-комунального господарства: нові підходи у формуванні цінової і тарифної політики // Економіка України. – 2001. – №7. – С.22-28.

10.Семчук Г.М. Реформа стосується всіх. Якщо ми не втілимо її в життя, про ЖКГ можна забути... // Міське господарство України. – 2002. – №3. – С.2-10.

11.Mintzberg H., Quinn J.B. The Strategy Process. – Prentice-Hall Inc., 1995. – P.73.

12.Porter M. Towards a Dynamic Theory of Strategy. Strategic Management Journal, December, 1995. – P.12-26.

13.Thompson A.A., Strickland A.J. Strategic management: Concepts and Cases, 3rd edition. Plano, Tex: Business Publication, 1984. – 460 p.

Отримано 23.08.2004

УДК 336.12 : 353 : 69.059.1 : 528.92

В.И.ТОРКАТЮК, д-р техн. наук, Г.С.ВОЛЫНСКИЙ, д-р экон. наук,
Н.П.ПАН, Ю.И.ГОРБАЧЕВА, В.В.БЕРЕЖНОЙ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

А.С.НИКИФОРОВ

Харьковское областное управление статистики

С.В.БУТНИК, канд. техн. наук

Харьковский государственный технический университет строительства и архитектуры

МЕТОДОЛОГИЯ РЕШЕНИЯ ЗАДАЧ НАДЕЖНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СТРУКТУР РЕГИОНА НА ОСНОВЕ СОЗДАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ

Исследуются особенности надежного функционирования хозяйственных структур региона на основе использования информации. Разделение и кооперирование периода, которые обеспечивают эффективное функционирование хозяйственных структур в регионе, направлены на повышение надежности без дополнительных затрат. Этот процесс происходит с помощью накопления информации и использования ее с целью координации и согласования деятельности участников кооперационного труда в хозяйственных структурах регионов.

Современные хозяйственные структуры региона являются сложными кибернетическими системами, которые содержат подструктуры по финансово-экономическим, организационно-технологическим, социально-политическим и техническим принципам. В связи с их важным значением для эффективного функционирования экономики Украины в целом значительно возрастают требования к их надежности.

Существующие исследования по этой проблеме [1-4] решают локальные задачи отдельных подсистем формирования надежности функционирования хозяйственных структур региона без надлежащего обоснования роли информационных систем в решении этой проблемы.